

A Liang-dinasztia Wu császáranak buddhista reformjai

Pap Melinda

BEVEZETÉS

A Liang-dinasztia alapítója, Wu császár 梁武帝 (ur. 502–549), az Északi és déli dinasztiák korának 南北朝 (420–589) egyik legsikeresebb uralkodója volt, közel fél évszázadig tartó uralma – az állandó háborúk és egymást váltó dinasztiák által fémjelzett kor viszonyaihoz képest – a politikai és gazdasági stabilitás, kulturális fellendülés évtizedeit hozta el az általa uralt dél-kínai országrészre. Wu császár a buddhizmus egyik leghíresebb patrónusaként vonult be a történelembe, buddhizmus iránti mély elköteleződése alapjaiban határozta meg uralkodását, rányomva bélyegét politikai és gazdasági reformintézkedéseire, melyeket a vallás védelmében, illetve annak égíse alatt hozott. A bódhiszattva-császár (*huangdi pusa* 皇帝菩薩) tiszteletbeli nevet kiérdemelt uralkodó példaképe a legendás indiai uralkodó, Ásoka (ur. i. e. 268–232) volt.

Annak ellenére, hogy a buddhizmus eredeti formájában a társadalmi kötelekek elszakítását, felszámolását hirdeti – a szerzetes kivonul a társadalomból, s a politikai uralkodónak elviekben nincs beleszólása a szerzetesek közösségének, a szanghának belügyeibe – a buddhista hagyományban már a legkorábbi időktől fogva feltűnt a buddhista tant védelmező, és minden eszközzel támogató uralkodó eszményképe. Ez az eszményi, szakrális uralkodó az indiai buddhista hagyományból eredő, ún. „kerék-forgató király” (*cakravartin*), aki (elviekben) nem fegyverrel, hanem igazságosság által hódítja meg a világot, s aki a Buddha e világi megfelelője.

A *cakravartin* mindenkori archetípusa az ókori Indiában uralkodó, a Maurya-dinasztia (i. e. 322–185) harmadik királya, Ásoka volt. Személye évszázadokon át szolgált példaképként a buddhista uralkodóknak szerte a világon, legendákkal ékesített tettei számos királyi követőre találtak. Ásoka hódító hadjáratai a buddhizmus fényében új értelmet nyertek: a hagyomány szerint katonai sikerei a Tan terjesztését szolgálták. Az igazságos „tankirály” (*dharmarāja*) a vallás védelmezője, legtekintélyesebb patrónusa, aki alattvalóinak boldogulását tűzi ki feladatául. Az Ásoka tetteit dicsőítő legendák tanúsága szerint nyolcvannégyezer sztúpát építtetett szerte a birodalomban, melyekben Buddha-ereklyéket helyezett el, zarándokhelyeket létesített, és nem utolsósorban jelentős adományokkal gazdagította a szanghát. Az ő nevéhez fűződik a harmadik buddhista zsinat összehívása, valamint jelentős missziós tevékenység szorgalmazása és támogatása. Az uralkodását követő évszázadokban Srí Lankától Japánig, számos ország uralkodója követte Ásoka példáját, és lépett föl a

Tan védelmezőjeként és terjesztőjeként. Legfőbb intézkedéseik általában a követezőkre terjedtek ki: anyagi támogatást nyújtottak templomok és kolostorok építéséhez, nagyszabású buddhista ünnepségek fő támogatói voltak, továbbá sztúpákat építtettek, melyekben relikviákat helyeztek el. Mindezek egyszersmind a hatalomgyakorlás rituális megerősítését is jelentették.¹

Indiában a buddhizmusnál régebbi hinduizmusban a szakrális hatalmat a papi kaszt képviselőinek (*brāhmaṇák*) tulajdonították, nem pedig a harcosoknak (*kṣatriyák*), kiknek soraiból az uralkodók származtak, ilyen értelemben különválasztva a politikai és a szakrális hatalmat. A buddhizmus ugyan kezdetektől fogva szakított a kasztrendszer hagyományával, származástól függetlenül bárki beléphetett a szerzetesrendbe – s amint azt Ásoka példáján keresztül láthattuk –, a buddhista uralkodó is lehetett „kerék-forgató” és „tankirály”, az ind társadalmi háttér mégis a szakrális és a politikai hatalom (*brāhmaṇa*/szerzetes és király/uralkodó) különválasztását feltételezi. Ezzel szemben Kínában a mindenkor császárt vagy királyt ősidőktől fogva a szakrális és politikai hatalom birtokosának tekintették. Az Ég fia (*Tianzi* 天子) mindenek fölött uralkodott, nem csak politikai és katonai feladatokat látott el, hanem a kor vallási hiedelmei szerint közvetítő szerepet töltött be az Ég és az emberek világa között. Ennek értelmében az Égnek szánt legfőbb áldozatokat, vallási rítusokat maga a császár mutatta be. A buddhizmus elterjedésével és meghonosodásával Kínában viszonylag gyorsan és könnyedén elterjedt a buddhista színezetet nyert szakrális uralkodó, a *cakravartin* eszményképe, ugyanis az uralkodót már korábban szakrális feladatokat is ellátó személynek tartották. Mivel Kínában a buddhizmus mahájána irányzatai terjedtek el, ahol kiemelt szerep jut a szenvedő lények megmentéséért munkálkodó, mindenkor könyörületes és bölcs bódhiszattváknak, nem meglepő, hogy az alattvalók boldogulásáért munkálkodó, bölcs, buddhista uralkodót a „bódhiszattva császár” tiszteletbeli megszólítással illették.

Kínában a császári támogatás alapvető fontosságú volt a buddhizmus elterjedésének, fejlődésének és sinizálódásának folyamatában. Ha az uralkodó támogatta a szanghát és annak intézményeit, akkor uralkodása alatt felvirágzott a buddhizmus, ha viszont ellenségesen viszonyult az indiai gyökerekkel rendelkező, idegen valláshoz, akkor népszerűsége, társadalmi támogatottsága nagyban visszaesett. A mindenkor uralkodó kezében a buddhizmus a világi hatalom megszilárdításának eszköze is lehetett, továbbá politikai döntések alátámasztására is szolgálhatott.

A Keleti Han-dinasztiát (i. sz. 206–220) követő szétagoltság kora az őshonos politikai és társadalmi intézmények válságát hozta el, ugyanakkor a megújulás, kulturális sokszínűség és útkeresés korszakát is fémjelezte. Az Északi és déli dinasztiák korában (420–581) a buddhizmus egyre nagyobb népszerűségnek örvendett, a kettészakadt birodalom északi és déli részein egyaránt elterjedt, s az őshonos taoizmussal versengett az uralkodók kegyeiért és az alattvalók támogatásáért. A buddhizmusnak más és más aspektusai kerültek előtérbe északon, illetve délen. Ami az uralkodó

¹ STRONG 2004: 34.

valláshoz fűződő viszonyát illeti, az északi dinasztiák buddhizmust támogató uralkodói közvetlen befolyást kívántak gyakorolni a szanghára. Elterjedt az a gyakorlat, hogy a szangha élén álló főszerveztet maga az uralkodó nevezte ki, aki ezáltal rendeleteit eljuttatta az uralma alatt álló területeken működő kolostorokhoz. A buddhista iratokban az áll, hogy a szerzetesnek nem szabad leborulnia az uralkodó előtt, az északi szerzetesek azonban olyan nagy mértékben függtek az uralkodó kegyeitől, hogy kénytelenek voltak tiszteletüket és engedelmességüket ezzel a gesztussal is kifejezni. A kor befolyásos szerzetese, Faguo 法果 (?–420) a kényes helyzetet azzal a kijelentéssel oldotta meg, hogy a bölcs és erényes uralkodó a *Tathágata* (azaz Buddha) földi megtestesítője, tehát amikor a szerzetes leborul előtte, valójában Buddha előtt borul le.²

Az ország déli részén ezzel szemben a szerzetesek jóval nagyobb önállóságnak örvendtek, a szangha nem állt közvetlenül az uralkodó irányítása alatt, és ennek jeleként a szerzeteseknek nem kellett leborulniuk a császár előtt. A déli buddhizmus meghatározó egyénisége, Huiyuan 慧遠 (334–417), *A sramana nem hódol a királynak* (*Shamen bu jing wang zhe lun* 沙門不敬王者論) című értekezésében cáfolta a mindenható uralkodó elvét, és határozottan kiállt a szangha autonómiája mellett. Kifejtette, hogy az Ég (azaz a császár) adhat életet, de nem képes megmenteni a haláltól, ez utóbbira csak a szerzetes képes, aki a létforgatag szenvedéseit hátrahagyva eléri a megszabadulást, azaz legyőzi az élet és halál örök körforgását.³ Huiyuan a buddhista követők táborán belül megkülönbözteti a világi hívőket a szerzetesektől. Az előbbieket kötelesek alávetni magukat a világi hatalomnak, a szerzetesek viszont „elhagyják a családot”, kivonulnak a társadalomból, és mivel e világon túli célokra törekszenek, idegenekként élnek a világban. Bár létezésük világon kívüli, erényes tetteik a világ javát szolgálják.⁴ A szangha autonómiájának gondolata, Kína történelmi hagyományainak hátterével, felér a császárság intézményének megkérdőjelezésével, nyílt kihívás a mindenható császár eszméje ellen, melyet egy abszolút hatalomra törekvő császár – amilyen a Liang-diansztia Wu császára is volt – nem hagyhatott szó nélkül.

WU CSÁSZÁR ÉS A BUDDHIZMUS

A déli Liang-dinasztia (502–557) alapítója, Wu császárnak a buddhizmus spirituális és egyben politikai eszköz is volt. Az északi uralkodókkal versengve – ahol elterjedt az a nézet, hogy a császár a Buddha e világi megtestesítője – hatalmának megerősítése céljából igyekezett megszerezni a szangha feletti uralmat. A Tan védelmében, illetve annak szellemében hozott intézkedései nagy hatást gyakoroltak a buddhista intézmények későbbi fejlődésére.

² HAMAR 2017: 87.

³ HAMAR 2017: 41–42.

⁴ ZÜRCHER 2007: 237.

Wu császár neve Xiao Yan 蕭衍 (464–549) volt, családja északról vándorolt délre, és eredetileg a taoista vallás követője volt. Xiao Yan a buddhizmussal Jingling 竟陵 hercege, Xiao Ziliang 蕭子良 (460–494) udvarában találkozott. Jingling hercege művelt irodalomkedvelő és hívő buddhista volt, „szalonja” pedig a kor fontos kulturális és vallási központjaként működött. A szalon lelkes látogatójaként Xiao Yan, a későbbi császár, hátat fordított a taoizmusnak, és a buddhizmus mellett kötelezte el magát.

502-ben, 38 éves korában lépett trónra. Bár a hatalomátvételt udvari intrikák és gyilkosságok sorozata előzte meg, miután trónra lépett, célul tűzte ki a politikai erőszak kultúrájának megváltoztatását, mindezt egy olyan időszakban, ahol a nemesi családok körében általános volt a vérontás és a testvérgyilkosság. Elődeivel ellentétben sok olyan családtagja életét megkímélte, akik fenyegetést jelenthettek volna trónjára. Tehette ezt részben buddhista meggyőződése miatt, részben pedig mivel megtapasztalta, hogy az elővigyázatosságból elkövetett testvér- és rokongyilkosságok legtöbbször hatástalannak bizonyultak.⁵ A korábbi Song- 宋 (420–479) és Qidinasztiák 齊 (479–502) uralkodói ugyanis nagyon sok családtagjukat kivégeztették, mégis gyakorta lettek lázadások vagy intrikák áldozatai. Wu császár, miután trónra lépett, egyetlen tábornokát sem végeztette ki, s később egyikük sem szervezkedett ellene. Hosszú uralkodása békés időszaknak mondható, s ez mindenképpen figyelemreméltó eredmény egy olyan korban, amikor általánosak voltak a lázadások, udvari intrikák, s a császárok gyakran alig néhány évig uralkodtak.⁶

Nem sokkal a császári trón elfoglalása után, Wu császár hivatalosan is áttért a buddhista hitre, és ezzel egy időben elítélte a taoizmust. Vele együtt tért át az uralkodói család összes tagja és miniszterei, hivatalnokai is. A Tang-kori Daoxuan 道宣 (596–667) által összeállított, *Guang hongmingji* 廣弘明集 című buddhista próza- és versgyűjteményben az áll, hogy a császár 504-ben, a negyedik holdhónap 8. napján (azaz a Buddha születésnapjának ünnepén) tért át, és tette le a buddhista fogadalmaikat.⁷ A szöveg tanúsága szerint Wu császár döntését a következőképpen indokolta:

⁵ Trónra lépését követően Wu császár, tanácsadóinak egyöntetű véleménye ellenére, megkímélte azon családtagjainak életét, akik korábban ellenségesek voltak iránta. Döntésének indokait hosszas beszédben ecsetelte, melyből őszinteség és diplomáciai érzék egyaránt kiolvasható (TIAN 2007: 25).

⁶ A Wu császár uralkodását megelőző 82 évben 15 császár követte egymást a trónon, az uralkodás várható időtartama ez alapján átlagosan valamivel több, mint öt év volt, ehhez képest Wu császár közel fél évszázadig uralkodott (TIAN 2007: 17, 25–26).

⁷ Az esemény pontos időpontját és a nyilatkozat tartalmának valóságát több kutató is megkérdőjelezte, a feljegyzés mégis lényeges abból a szempontból, hogy a Tang-korra Wu császárt egyértelműen a buddhizmussal hozták összefüggésbe (TIAN 2007: 53).

Habár Laozi, Zhou herceg, Konfuciusz és a többiek mind a Buddha tanítványai voltak, letértek a helyes útról. Ők csak a világi jószág megtestesítői, akik képtelenek voltak meghaladni a közönséges világot, és szentté válni.⁸

Wu császár 519-ben bódhizáltva fogadalmat tett, és ezzel egy időben általános amnesztiát hirdetett. Szándékának komolyságát bizonyítja, hogy ezt megelőzően közel tíz éven át dolgozott a *Világi hívők és szerzetesek bódhizáltva fogadalmának szabályai* (*Zaijia chujia shou pusajie fa* 在家出家受菩薩戒法) című értekezésén, melynek témája a buddhista fogadalomtétel volt.⁹ Művében azt írja, hogy bár egy rangidős szerzetes központi szerepet játszik a rituálé lefolytatásában, a császár felsőbb hatalomtól, magától Buddhától kapja meg a fogadalmakat, és az ezzel járó spirituális erőt. Az értekezés elméleti alapot kínál ahhoz az elmélethez, hogy a császár fölött áll a világi és vallási hatalmaknak, s ilyen formán a szanghának is. A rituálét gondosan előkészítették, kerek oltárt építettek, mely a politikai és a szakrális hatalom egységét, valamint az új uralkodói modell felállítását jelképezte. Ugyanabban az évben az uralkodói korszak elnevezését (*nianhao* 年號) is megváltoztatta, az új elnevezés a „mindenre kiterjedő akadálytalanság” (*putong* 普通) buddhista fogalma lett.¹⁰ A *kiváló szerzetesek életrajzáinak folytatása* (*Xu Gaoseng zhuan* 續高僧傳) című, 645-ben összeállított életrajzgyűjtemény lapjain, Shi Huiyue 釋慧約 életrajzában az alábbiakat olvashatjuk a császár fogadalomtételéről:

A koronahercegtől egészen az ágyasokig mindenki, [továbbá] taoisták és világi írástudók egyaránt a megszabadulást óhajtották. A tanítványok [akik követték a császár példáját], udvaroncok és közemberek, negyvennyolcezen voltak.¹¹

A fenti szám valószínűleg túlzás, azonban a császár fogadalomtételének minden bizonnyal nagy társadalmi visszhangja volt. Az 519-as év mérföldkő volt a császár uralkodásában, ettől kezdve buddhista hite egyre nagyobb nyilvánosságot kapott.

⁸ 老子、周公、孔子等，雖是如來弟子而化，迹既邪。止是世間之善，不能革凡成聖。(T52n2103p0112a27). A ‘T’ a kínai buddhista kánon Taishō kiadására utal (lásd TAKAKUSU – WATANABE 1924–1934), utána a kötetszám, az ‘n’ után a szöveg száma, majd a ‘p’-t az oldalszám, a az oldal három egységének megfelelő betűjele (a, b, c) és az oszlopszám követi.

⁹ Az értekezés egyik részlete megőrződött a dunhuangi iratok között (Pelliot chinois 2196: *juan* 1; TIAN 2007: 54).

¹⁰ TIAN 2007: 53–55.

¹¹ 皇儲以下愛至王姬、道俗士，庶咸希度脫。弟子，著籍者、凡四萬八千人。(T50n2060p0469b26–28).

A BUDDHIZMUST TÁMOGATÓ RENDELKEZÉSEK ÉS REFORMOK

A császár mindenekelőtt a rivális vallást, a taoizmust igyekezett visszaszorítani. 504-ben, a Buddha születésnapja alkalmából betiltotta a Laozi tiszteletére rendezett ünnepségeket, 517-ben pedig bezáratta a taoista templomokat, és a taoista szerzeteseket visszakényszerítette a világi életbe, akik közül sokan elmenekültek.

Uralkodása alatt nagy számban épültek buddhista kolostorok, számos korábban más funkciót betöltő épületet átalakítottak (például ősök templomát, taoista szentélyt vagy egyszerű lakóépületet), meglévő templomokat kibővítetett, és új kolostorokat is építtetett. Csak a fővárosban több mint ötszáz buddhista kolostor volt, melyek közül leghíresebb a Tongtai si¹² 同泰寺, amely 521 és 527 között épült. A nagy kiterjedésű épületegyüttes kiemelt helyszíne volt a császár buddhista tevékenységének. Kilencszintes pagoda, hat nagy és tíznél is több kisebb terem tartozott hozzá, tervrajza alapjául pedig a buddhista univerzum leképezése szolgált.¹³ A császári palotától északra helyezkedett el, és folyosó kötötte össze a két épületegyüttest. A templomban a császár gyakorta tartott nyilvános előadásokat, amikor is egy-egy buddhista szöveg értelmét magyarázta. Egy-egy előadássorozat több mint egy hónapig is tarthatott. A buddhista hit és a konfuciánus kínai hagyományok ötvözésének nagyszerű példája, hogy a szülőtisztelet konfuciánus erénye előtt fejet hajtva, szülei emlékére is építtetett egy-egy templomot: a Da'aijing 大愛敬 kolostort apja, a Dazhidu 大智度 kolostort pedig anyja emlékére. Ezekben a több száz szerzetesnek, illetve apácának otthont adó kolostorokban rendszeresen zajlottak a császári család és az állam jólétének biztosítását célzó ceremóniák, továbbá a császári ősök kultuszát szolgáló rítusok. A buddhista színezetet kapott ősök kultuszában nem leült áldozati állatokkal ajánlottak fel az ősök szellemének, hanem a császár erényes tetteiből eredő érdemeket és áldást.¹⁴ A császárság hagyományos jelképei és rítusai, melyek korábban kizárólag a palotákra és a császári hatalomgyakorlással összefüggő rituális terekre korlátozódtak, megjelentek a kolostorokban, beleolvadva a buddhista közegbe.¹⁵

Uralkodása alatt a buddhista irodalom támogatása soha nem látott méreteket öltött: Wudi császári buddhista könyvtárat alapított, összeállíttatta a kínai buddhista kánont, és céljaul tűzte ki a buddhista rítusok és gyakorlatok rendszerbe foglalását,

¹² Ma Nanjingban található, és Jiming si 雞鳴寺 a neve.

¹³ TIAN 2007: 62.

¹⁴ JANOUSCH 2016: 286–288.

¹⁵ A császári és buddhista rítusok asszimilációjának sikerességét bizonyítja, hogy Xun Ji 荀濟 (V–VI. sz.) buddhista ellenes vádiratában többek között azt is felhossa érvként, hogy a kolostorok jogosulatlanul bitorolják a császári szimbólumokat és rítusokat. Korábban a buddhizmust pontosan idegensége és rítusainak kínai kultúrától eltérő jellege miatt érték vádak. Lásd JANOUSCH 2016: 263–264.

továbbá minden eszközzel támogatta a szent iratok fordítása iránt elkötelezett tudós szerzeteseket. A tan terjesztése érdekében számos Dharma-gyűlést szervezett, ahol maga magyarázta a buddhista szövegeket és tanításokat, továbbá számos írásmű kötődik a nevéhez. Már bódhiszattva fogadalomtétele előtt is támogatta a buddhista művek rendszerezését, katalogizálását, valamint a buddhista enciklopédiák, szerzetesek és apácák életrajzainak összeállítását, melyek a világi hívőknek könnyebben érthetőek voltak, mint a szútrák és kommentárok. Később kommentárokat is írt a kor legnépszerűbb mahájána szövegeihez, mint például a *Mahāparinirvāṇa*, a *Prajñāpāramitā*, a *Vimalakīrti-nirdeśa* stb. szútrákhoz. Tanította és magyarázta is ezeket, nem csak szerzetesek és hivatalnokok előtt, hanem Perzsiából, Khotanból és Koreából érkezett külföldi követek előtt is. Válaszul Fan Zhen 范缜 *A lélek halandóságáról* (*Shen mie lun* 神滅論) című vitairatára, amely nagy port kavart a kor szellemi életében, a halhatatlan lélek védelmében a császár megírta *A léleknek mint olyannak a megalapozása, amely eléri a megvilágosodást* (*Li shenming chengfo yiji* 立神明成佛義記) című értekezését.¹⁶ A császár elmélyült tudását még a történetíró Xiao Zixian 蕭子顯 (487–537) is elismerte és méltatta.¹⁷

A böjtös lakomák szokásából kiindulva egy újfajta, nagyszabású és kidolgozott vallási ceremóniát honosított meg, az ún. „határtalan/akadálytalan gyűléseket” (*wu-zhe dahui* 無遮大會). Ezek az ünnepi alkalmakon szerzetesek és világi hívők egyaránt részt vehettek, és hallhatták a császár tanmagyarázatát. A gyűléseken csökkentek a különbségek világi hívők és a szerzetesek között, s ez a törekvés szembement Huiyuan korábban ismertetett elméletével, melyben élesen elkülönítette egymástól a két tábor, s amely érvre a szangha autonómiájának követelését alapozta. Szintén közelebb került egymáshoz uralkodó és közönséges alattvaló, olyanok is láthatták és hallhatták a császárt, akiknek nem volt bejárásuk a palotába, és egyébként soha nem nyílt volna alkalmuk megpillantani az Ég fiát. A mahájána egyetemes buddha-teremtésről szóló tanítása, mely érthető módon felkeltette a császár érdeklődését, szintén azt sugallja, hogy nincs lényegi különbség világiak és szerzetesek között, hiszen kivétel nélkül minden lény magában hordozza a megvilágosodás lehetőségét. A résztvevők száma egy-egy gyűlésen ezreket tett ki, s a császár nem csak szellemi táplálékot kínált a hallgatóságnak, hanem meg is vendégelte őket. Az alkalom ünnepességét növelte a császári lakomák rituális zenéjéhez hasonló, hivatásos zenészek által szolgáltatott vallási zene is. A gyűlések alkalmával a császár többször is megerősítette bódhiszattva fogadalmát, kifejezte buddhizmus iránti elkötelezettségét és elkölt szándékát, hogy *cakravartinként* mindennek fölött uralkodjon. Vallási tevékenysége által elnyert érdemeit felajánlotta alattvalói javára, a poklokban és kedvetlen újjászületésekben szenvedő lények megmentésére vagy pedig természeti csapások, járványok elkerülésére. Ezek a nyilvános és intézményesített gyűlések egy-egy alkalommal voltak vallási (buddhista) és világi (császári) ceremóniák, s a világi hívők és

¹⁶ HAMAR 2017: 66–69; TÖKEI 2005: 433–440.

¹⁷ JANOUSCH 2016: 275.

szerzetesek közti különbségek csökkentése megteremtette az elvi alapot ahhoz, hogy a császár a szangha felett is uralkodjon.¹⁸

A császár jelentős gazdasági támogatásban részesítette a szanghát. Élete során négy alkalommal (527-ben, 529-ben, 546-ban, illetve 547-ben) ajánlotta fel magát a Buddhának (*sheshen* 捨身), azaz öltött magára szerzetesi köntöst, és állt templomi szolgának a Tongtai kolostorban. A felajánlás napokig vagy hetekig tartó ünnepeléssel egybekötve zajlott, mely idő alatt a tehetős hívek is felajánlhatták értékeiket a kolostornak. Ezt követően miniszterei és a császári család tagjai hatalmas összegeket ajánlottak föl a kolostornak, hogy a császárt kiváltsák, s mindez nagymértékben hozzájárult a templom gyarapodásához.¹⁹ A palotájába történő visszatérését követően gyakran hirdetett általános amnesztiát.

Az általa alapított, ún. „kifogyhatatlan kincstárak” (*wujinzang* 無盡藏) egészen a Tang-kor végéig léteztek. Szerte az országban összesen tizenhárom kincstárat alapított, melyeket a hívek adományaival töltöttek föl. Az így összegyűlt vagyont pénzügyi vállalkozásokba fektették, és a hasznot a buddhizmus támogatására, népszerűsítésére fordították.²⁰ Az önkéntes adományokból összegyűlt „tisztá vagyon” (*jingcai* 淨財) olyan vallási tevékenységek támogatására is felhasználható volt, mint például a Dharma-gyűlések szervezésének költségei, a levágásra szánt állatok szabadon engedése, vagy alamizsnaosztás a rászorulóknak. Az adakozás eleve lényeges része volt a világi hívők vallásgyakorlatának, a szerzetesek pedig mentességet élveztek az adók alól, s ezen túlmenően a páratlan mértékű császári támogatás rövid időn belül hatalmas vagyonhoz juttatta az egyházat. Az 520-as években Guo Zushen 郭祖深 kritikus hangvételű beadványt intézett az uralkodóhoz, melyben nehezményezte, hogy a birodalom háztartásainak fele nem adózik, mivel kolostorban él. Kérvenyezte továbbá, hogy a negyven év alatti szerzetesek és apácák, akiknek nincsenek vallási érdemeik, térjenek vissza a földműveléshez.²¹ A beadványban felvázoltak jól mutatják, hogy az egyház vagyonosodása és a szerzetesek számának növekedése komoly gazdasági problémákat eredményezett, és sokak rosszallását felkelte.

Wu császár nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a kínai buddhizmusban általánossá vált a vegetáriánus étrend. A császári asztalról száműzte a bort és a húst, továbbá szigorú vegetáriánus étrendet írt elő a szerzeteseknek. A vegetáriánus étrend mint hasznos és követendő példa korábban is jelen volt a kínai buddhista közösségekben, azonban nem volt kötelező jellegű elvárás. Szerzetesek is fogyaszthattak húst, ha a húst elfogyasztó személy nem látta élve az állatot, nem hallotta halálsikolyát, és nem kifejezetten neki ölték le. A császár már 511-ben elkezdte népszerűsíteni a vegetáriánus étrendet, számos esszét írt a szangha tagjaihoz címezve, amelyben a hús, a hal és az

¹⁸ A történelmi krónikák tizenhat ilyen alkalmat jegyeznek föl, melyek uralkodásának második felében, a Tongtai kolostor felépítése után történtek (JANOUSCH 2016: 272).

¹⁹ TIAN 2007: 63.

²⁰ HAMAR 2017: 65.

²¹ TIAN 2007: 67–68.

alkohol fogyasztása ellen érvelt. A szabály megsértése elviekben a szanghából való kitiltáshoz vezetett. Ezt követte egy 517-ben kiadott ediktum, amelyben állatvédelmi megfontolásból – a kínai történelemben először – elrendelte, hogy az ősök templomában tilos állatot áldozni. Az ősök kultuszának ősidők óta részét képező állatáldozatot gyümölccsel és zöldséggel kellett helyettesíteni. Guo Zushen fentebb említett beadványában az is szerepel, hogy a szerzeteseket és apácákat a törvény erejével kellene kötelezni a vegetáriánus étrend követésére, ami arra enged következtetni, hogy Wu császár korábbi rendeleteit nem mindenki követte.²²

A császár jóindulata nemcsak az állatokra, hanem természetesen az emberekre is kiterjedt: élőkre és holtakra egyaránt. A Dharma-gyűlések alkalmával rendszeresen hirdetett általános amnesztiát a bűnözőknek. A kivégzéseket eltörölte, vagy halogatta, ameddig csak lehetett. Ha mégis kivégeztetett valakit, füstölőket égetett, és imákat mondott lelkéért. A büntetőtörvények enyhítése és a bűnözők felmentése miatt nagy méreteket öltött a bűnözés az országban. A császár bár felismerte, hogy a megnövekedett bűnözés veszélybe sodorhatja a dinasztiát, mégis kitartott az ölést tiltó buddhista előírás mellett. A konfuciánus történetírók elítélték Wu császárt túlzott könyörületessége miatt, krónikáikban kiemelik, hogy engedékenysége a nép szenvedéséhez vezetett.²³ A császár nemcsak a bűnözőkkel szemben volt könyörületes, hanem a rászorulóknak is gondját viselte, 521-ben árvaházat és idősotthont alapított a fővárosban. Az uralkodó alattvalóival szembeni, ilyen mértékű könyörületessége és jóindulatú gondoskodása, másfél ezer évvel ezelőtt, egészen különlegesnek számított. A császár által személyesen bemutatott rítusok között tartják számon a holtak lelki üdvéért bemutatott áldozati ceremóniákat, ilyen volt például a kóborló, éhező szellemeknek bemutatott ételáldozat. Mindez egybecseng az univerzális uralkodó eszményével, aki mindenek ura, hatalma és befolyása élők és holtak birodalmára egyaránt kiterjed.

KONKLÚZIÓK ÉS ÖSSZEGZÉS

Wu császár uralkodásának öt évtizede alatt öltött formát a császári támogatást élvező buddhista intézmények rendszere. A kolostorok olyan presztízsnak örvendtek, amilyennek korábban csak a császári palota vagy az ősök temploma. A császári rítusok a buddhista szerzetesrend rítusainak szerves részeivé váltak, melynek eszközével a császár közvetítőként léphetett színre a túlvilági hatalmak és népe között, és szakrális eszközökkel vallási értelemben is gondoskodhatott alattvalói jólétéről.²⁴

²² Guo Zushen nem vallási, hanem gazdasági okok miatt tartotta fontosnak a vegetáriánus étrendet (TIAN 2007: 68).

²³ HAMAR 2017: 65–66.

²⁴ JANOUSCH 2016: 258.

Uralkodásával kapcsolatban mindenképpen kiemelendő buddhizmus iránti komoly, személyes elköteleződése. A császár nem csak rendeletekkel kívánta népszerűsíteni a buddhista vallást és az ennek megfelelő életformát, szerzetesek és világiak körében egyaránt, hanem példamutatással tanította alattvalóit. Ő maga is szigorú vegetáriánus étrendet tartott, továbbá csak egyszer evett napjában, és tartózkodott az alkoholtól. Vallási céljai megvalósítása érdekében önmegtartóztató, már-már aszkéta életmódot folytatott. Igyekezett kerülni a pompát és hivalkodást, egyszerű öltözetet viselt, idős korában pedig rendkívül mértékletes életet élt. Állami ünnepek és lakomák kivételével nem hallgatott zenét, ötven éves kora után pedig cölibátusban élt.

Wu császár nem csak személyisége miatt tűnik ki Kína császárai közül, hanem az uralkodásról vallott meggyőződése is egyediek volt. Buddhista királyságot szándékozott építeni, azzal a határozott szándékkal, hogy minden alattvalója a Buddhát imádja. Elképzelése szerint a buddhista uralkodó óvja és hirdeti a tant, ugyanakkor védelmezi népét, s a hagyományos kínai felfogással összhangban a világi és a szakrális hatalom gyakorlója egy személyben. A császár – annak ellenére, hogy világi hívként nem a szerzetesrend tagja – a „legfelsőbb buddhista pap”, aki népének jólétét fenntartja, élőkéről és holtakról egyaránt gondoskodik, s az uralkodói áldozati szertartások erejével még a holtak lelkéért is képes a túlvilági hatalmaknál közbenjárni. Mindez összecseng a hagyományos kínai nézettel, mely szerint az uralkodó összekötő kapocs az Ég és a Föld között. Wu császár tehát nem csak felkarolta a buddhista intézményeket, vallásgyakorlatot és rítusokat, hanem saját meglátásai és érdekei mentén át is alakította azokat, ötvözve az őshonos kínai császári rítusok elemeivel. A buddhista eszméket és intézményeket arra használta föl, hogy a császár hatalmát, tekintélyét növelje, vallások felett álló, mindenható voltát kihangsúlyozza.²⁵

A szangha bár magáénak tudta a császár támogatását, és számos jótéteményét élvezte, kapcsolata a császárral mégsem volt teljesen felhőtlen. A császár a szangha fölött is uralkodni akart, ami szembement a déli szerzetesek azon óhajával, hogy autonómiájukat megőrizték, és ne fűggenek a világi hatalomtól. A buddhista krónikák több olyan esetről is beszámolnak, amikor nézeteltérés alakult ki a császár és a szerzetesek között. A kor befolyásos szerzetese, Zhizang 智藏 (458–522) felszólalt a császár ellen, mondván, hogy világi hívő nem uralkodhat a szerzetesek fölött, s a világi törvények nem alkalmazhatók a szanghára. Zhizang egy alkalommal a császárnak fenntartott helyre ült, mondván, hogy megteheti, mivel ő Dīpaṃkara Buddha örököse.²⁶ Egy másik alkalommal a császár a tan magyarázatára készült, mire minden szerzetes tisztelettudóan felállt, kivéve egyiküket, aki azt mondta, hogy ő a Dharma megtestesítője, és ha megmozdulna, a Dharma is elmozdulna, és nem lenne béke.²⁷

²⁵ JANOUSCH 2016: 261–262.

²⁶ Zhizang életrajzát lásd: *A kiváló szerzetesek életrajzáinak folytatása* (Xu gaoseng zhuan 續高僧傳) T50n2060p0465c07-467b27.

²⁷ CH'EN 1964: 126–127.

Az ilyen jellegű beszámolókból – még ha nem is feltétlenül hitelesek – kirajzolódni látszik, hogy a szangha autonómiájával a császár a mindenható uralkodó eszméjét állította szembe, és ez konfliktusokhoz, egyes szerzetesek ellenállásához vezetett.

Wu császár utókor általi megítélése rendkívül ellentmondásos. Ennek legfőbb oka az uralkodásának idejéből származó, megbízható elsődleges források hiánya. A legkorábbi történeti beszámolók a császár halála utáni századokból származnak. A hivatalos történetírás és a buddhista krónikák egyaránt részrehajlóak, és önmagukban is ellentmondásosak. A bódhiszattva-császár legfontosabb tetteit a konfuciánus és a buddhista hagyományokhoz tartozó beszámolók egyaránt megemlítik, s az ezekből kialakuló kép nagy vonalakban megegyezik (ilyenek például a bódhiszattva fogadalom, a nyilvános Tanbeszéd, a Dharma-gyűlések szervezése, a templomi szolgának állás színpadias gesztusa, a vegetáriánus étrend propagálása, melyekről fentebb szó esett), ezek megítélése, részletei, a mögöttük húzódó szándék, a kiváltott társadalmi hatás meghatározása azonban ellentmondásos és homályos.²⁸

A konfuciánus történetírók felróják a bűnözők iránti könyörületességét, és azzal érvelnek, hogy ez vezetett végül a dinasztia hanyatlásához. Bírálják, hogy nem tudott összhangot teremteni az erény gyakorlása és a büntetések között, nem tudta összehangolni az eszméket a gyakorlati megvalósítással, a Buddha útját az uralkodó útjával, és ezért a nép szenvedett.²⁹ A büntető törvények lazulása kétségtől függetlenül összefüggött a császár buddhista hitével, azonban a dinasztia hanyatlásához nagy valószínűséggel ennél összetettebb okok vezettek.

A nép emlékezetében viszont Wu császár népszerű uralkodóként él tovább. Buddhista hite pozitív színezetet kapott, elsősorban bódhiszattvaként, s csak másodsorban uralkodóként emlékeznek rá. A róla szóló legendák és mesék személyiségének emberi, emberséges oldalát hangsúlyozzák, ami császárokra nem jellemző. Wu császár népi vallásosságban betöltött szerepét jól mutatja a neki tulajdonított *Liang császár bűnvallomása* (*Liang huang chan* 梁皇懺) című mű,³⁰ amely a bűnvallomásról szóló szövegek között máig az egyik legnépszerűbb. A szöveg arról szól, hogy a császár felesége, féltékeny és haragvó természete miatt, halála után sárkánnyá változott, s a császár álmában megjelenve, segítségért könyörgött. Miután a császár a bűnvallomás szövegét megalkotta, s szerzeteseivel együtt a rítust bemutatta, a császárné megmenekült, és az istenek világában született újjá. A legenda több változatban is ismert, fontossága nem hitelességében, hanem népszerűségében rejlik. A kínai buddhisták körében jól ismert történet azt bizonyítja, hogy Wu császár emlékezete buddhista hitének köszönhetően maradt fenn, s alakja köré máig élő hagyomány szövődik.³¹

²⁸ JANOUSCH 2016: 258–259.

²⁹ HAMAR 2017: 66.

³⁰ A szöveg keletkezési ideje és szerzősége kérdéses, legkorábban Enchin 圓珍, japán szerzetes 858-ban összeállított katalógusa említi (TIAN 2007: 15). A ma ismert szöveg megtalálható a Yuan-kori szerzetes, Jue'an 覺岸 buddhizmus történetéről írott, *Shishi jigu lue* 釋氏稽古略 című művében (T49n2037p794c27).

³¹ TIAN 2007: 15–16.

A Liang-dinasztia Wu császára a kínai buddhizmus legismertebb császári patrónusa volt. Bódhiszattva-császárként uralmát szerzetesek és világiak fölött egyaránt gyakorolni kívánta, s magának követelte a legfelsőbb politikai és szakrális hatalmat. Tettei és az általa gyakorolt vallási rítusok, mint például a nagy nyilvánosság előtt zajló bódhiszattva fogadalmak, Tanbeszédék, a holtak lelki üdvéért bemutatott szertartások, számos uralkodói követőre találtak az őt követő századokban. A kínai történelem egyetlen császárnője, a Tang-korban uralkodó Wu Zetian 武則天 (ur. 690–705) a buddhizmus támogatásával ragadta magához a hatalmat, s a *cakravartin* és bódhiszattva uralkodóról kialakult eszménykép lényeges szerepet játszott abban, hogy nőként fölléphetett a sárkányos trónra.³²

A Tang-dinasztia idején Wu császár személyének és uralkodásának megítélése heves viták célkeresztjébe került, valahányszor a császár és a buddhizmus viszonyának kérdése fölmerült. A Tang-kor elején íródott, taoizmussal vitatkozó és pártatlannak semmiképpen nem tekinthető buddhista művek a császár uralkodásának hosszát és a buddhista rendeletek nyomán kialakuló politikai stabilitást és jólétet hangsúlyozták. Egyfelől tagadhatatlan, hogy uralkodásának fél évszázada alatt a déli országrészt uraló béke és stabilitás a kor viszonyai közepette mindenképpen figyelemreméltó. Fővárosa, Jiankang 建康 rövid időn belül népes és virágzó várossá növekedett, a kor jelentős politikai, kulturális, vallási és gazdasági központjává vált. Másfelől nagyszerű uralkodásának csapások sorozata vetett véget meglepő hirtelenséggel. Az 548-ban kitört, Hou Jing 侯景 által vezetett lázadás a dinasztia végleges hanyatlásához, s az általa felépített kulturális és vallási központ teljes pusztulásához vezetett. A felkelés során a császár maga is életét veszttette, éhen halt a saját palotájában.³³

Wu császár tudatosan törekedett arra, hogy Ásoka kínai megfelelőjének tartsák. Többek között támogatta a legendás király tetteit dicsőítő *Ásokāvadāna* újabb kínai fordításának elkészítését, és nagyban hozzájárult a relikvia-kultusz elterjedéséhez.³⁴ Ugyanakkor meg is haladta a *cakravartin* hagyományos szerepkörét, és az északi uralkodókhoz hasonlóan, a szangha autonómiájának eltörlésével, uralkodni akart a szerzetesek közössége fölött. A császári rítusok integrálásával nagyobb szakrális hatalmat követelt a bódhiszattva-császárnak, mint a szerzetesrend tagjainak. A szangha intézményét hatalmának megerősítésére, befolyásának kiterjesztésére használta, hogy mindenható uralkodóként igazgassa birodalmát és népét.

Wu császár reformintézkedései merész és páratlan társadalmi és politikai kísérletezések voltak. Uralkodási időszakának megítélése évszázadok múltán is politikai és vallási viták középpontjában állt. Bár az általa megálmodott társadalmi rend nem élte túl a Hou Jing-féle lázadást, rendeletei hosszú távon meghatározták a kínai buddhizmus fejlődésének irányvonalát. Későbbi korokban a buddhizmust támogató uralkodók körében elterjedt, hogy szüleik emlékére kolostort építsenek, a vegetá-

³² LEWIS 2009: 206–207.

³³ JANOUSCH 2016: 259–260.

³⁴ JANOUSCH 2016: 256.

riánus étrend általánossá vált a kínai buddhizmusban, a szerzetesektől pedig elvár-
ták, hogy imádkozzanak és áldozatokat mutassanak be az uralkodó jólétéért és a di-
nasztia védelmében.

Bibliográfia

- CH'EN, Kenneth 1964. *Buddhism in China. A Historical Survey*. Princeton University Press, Prince-
ton, NJ.
- HAMAR Imre 2017. *A kínai buddhizmus története*. (Konfuciusz Könyvtár 2) ELTE Konfuciusz Inté-
zet, Budapest.
- JANOUSCH, Andreas 2016. „The Aśoka of China. Emperor Wu of the Liang Dynasty (r. 502–549)
and the Buddhist Monastic Community (*saṅgha*)”, *Frühmittelalterliche Studien* L, 255–295.
- LEWIS, Mark Edward 2009. *China between Empires. The Northern and Southern Dynasties*. The
Belknap Press of Harvard University Press, Cambridge, MA – London.
- STRONG, John S. 2004: „Aśoka”, in BUSWELL, Robert E. (szerk): *Encyclopedia of Buddhism*. Thom-
son Gale, New York. 34–35.
- TAKAKUSU Junjirō 高楠順次郎 and WATANABE Kaigyoku 渡辺海旭 et al. (eds.) 1924–1934. *Tai-
shō shinsbū daizōkyō* 大正新脩大藏經. 100 vols. Tokyo: Taishō Issaikyō Kankōkai.
- TIAN, Xiaofei 2007. *Beacon Fire and Shooting Star. The Literary Culture of the Liang (502–557)*.
Harvard University Press, Cambridge, MA – London.
- TŐKEI Ferenc 2005. *Kínai filozófia. Ókor III. kötet: Kínai buddhista filozófia*. Magiszter Társadalom-
tudományi Alapítvány, Budapest.
- ZÜRCHER, Erik 2007. *The Buddhist Conquest of China. The Spread and Adaptation of Buddhism in
Early Medieval China*. Brill, Leiden.